

УДК 341.3

DOI 10.37749/2308-9636-2021-3(219)-5

Ю. В. Місько,

студентка 1 курсу магістратури

Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

КОНЦЕПЦІЯ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ НА ТЛІ ПОРУШЕННЯ СТАТЕЙ 2 ТА 3 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

У статті розглядаються порушення прав людини, передбачені ст. 2 та 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі — ЄКПЛ), що були вчинені під час збройних конфліктів, та процес відновлення порушених прав у період перехідного правосуддя. Перехідне правосуддя — це комплекс спеціальних заходів, спрямованих на встановлення миру після збройного конфлікту, демократії після авторитаризму. Порушення прав людини на непідконтрольних Україні територіях відбувається щодня. І вже зараз держава має готуватися до відновлення прав людини після завершення війни, беручи до уваги механізми відновлення правосуддя в інших країнах та аналізуючи практику Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) щодо порушення прав людини під час збройних конфліктів. Зокрема, у статті розглядаються справи проти Росії, Туреччини, Колишньої Югославської Республіки Македонія, які можуть бути релевантними для України.

Ключові слова: правосуддя перехідного періоду, право на життя, заборона катування, Європейський суд з прав людини, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Постановка проблеми. За останні два роки кількість скарг на Україну до Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ, Суд) стрімко зросла. Найголовнішою причиною таких скарг є наслідки російської агресії на Сході та Півдні України. Лише за 2019 р. надійшло близько 1300 скарг до ЄСПЛ, а оскільки війна триває, то є всі підстави припускати, що ця статистика буде тільки зростати. Так, за даними секретаріату ЄСПЛ, на початок 2020 р. на розгляді у Страсбурзі перебувають приблизно 5590 скарг стосовно Донбасу. У 4500 із них відповідачем зазначена Україна, і тільки в 40 скаргах — Росія. Близько 1050 скарг подані одночасно проти України та Росії. [1] Будь-який військовий конфлікт рано чи пізно завершується і тоді вищезгадані скарги набудуть своєї актуальності, а в

житті держави почнеться новий етап — перехідне правосуддя. Перехідне правосуддя (англ. «transitional justice», ще називають «транзитивне правосуддя») — це тема не стільки про суди (як можна зрозуміти з назви), це швидше про встановлення справедливості по відношенню до постраждалих від військових дій, до родичів та близьких загиблих та навіть до осіб, причетних до нелегітимної влади. Ця тема вже не нова для світу, а для України сьогодні вона є найбільш актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасними дослідниками концепції перехідного правосуддя є О. Євсєєв, П. Пархоменко, О. Мартиненко, О. Уварова, Н. Сатохіна, Ж. Балабанюк, Я. Мельник, О. Овчаренко, К. Бусол, С. Куліцька, А. Блага, В. Василенко,

М. Гнатовський. За кордоном цій проблемі присвячено цілий пласт літератури, зокрема роботи Майлса Джексона (Miles Jackson), Луїзи Малліндер (Louise Mallinder), Маріни Капаріні (Marina Caparini), Біла Боурінга (Bill Bowring), Коліна Мерфі (Colleen Murphy), Пейдж Артур (Paige Arthur), Герхарда Верле (Gerhard Werle), Клауса Мархена (Klaus Marxen), Адама Чарнота, Діани Марі Аман (Diane Marie Amann) тощо. Тим не менш, незважаючи на досить ґрунтовну та масштабну пророблену роботу згаданих вище авторів, у зв'язку з тим, що концепції перехідного правосуддя притаманна своєрідна специфіка та індивідуальність у кожному її втіленні, неможливо передбачити та вивчити досконало всі її проблеми.

Американська дослідниця перехідного правосуддя Пейдж Артур у своїй роботі зазначає, що «мати справу з перехідною політичною ситуацією — це означає мати новий напрям у практиці прав людини, який ставить нові моральні, правові та практичні запитання. Запитання, на які ще досі ніхто не в змозі був відповісти» [2]. У свою чергу, О. Євсєєв акцентує свою увагу на тому, що доцільніше розглядати перехідне правосуддя у перспективному аспекті, коли постають питання, що робити після падіння злочинного режиму і як забезпечити ефективний перехід від авторитаризму до демократії, від війни до миру [3].

Формулювання завдання статті. На нашу думку, на концепцію перехідного правосуддя слід дивитися не тільки через призму встановлення миру та безпеки на території, де відбувалися воєнні дії, а й вироблення механізму попередження таких подій та масового порушення прав людини у майбутньому. Головною метою перехідного правосуддя є досягнення справедливості та правди, зокрема, щодо жертв війни, агресії, недемократичного режиму та щодо їх родичів. Враховуючи характер та тривалість конфлікту на Сході України, усвідомлюючи, що він може тривати ще невизначений період часу, необхідно вже зараз напрацювати дієвий механізм захисту прав

людини за статтями 2 та 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, аби не допустити безкарності осіб, причетних до таких діянь; знайти реальний спосіб документування таких порушень відповідно до міжнародних стандартів, адже тільки це зможе забезпечити ефективність розслідувань. Відтак **завдання цієї статті** полягає в тому, щоб комплексно дослідити проблему забезпечення таких важливих та необхідних для людини прав як право на життя та заборона катування у період перехідного правосуддя, та висвітлити основні моменти, які можуть стати серйозною перешкодою на шляху реалізації концепції перехідного правосуддя в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Порушення статті 2 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Стаття 2 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — ЄКПЛ) проголошує, що право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше, ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання. Відповідно до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1973 р. (далі — МПГПП, Пакт), право на життя є невід'ємним правом кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Відтак, права людини, закріплені в цьому Пакті, є основоположними і всеохоплюючими, у зв'язку з цим допускається застосування лише тих обмежень, які передбачені самим Пактом. Але дія деяких прав ні в якому разі не може бути зупинена чи обмежена навіть під час надзвичайного стану. Жодна з держав-учасниць не може відступитися від своїх зобов'язань захищати право на життя, забезпечувати право не зазнавати катувань, право не бути в рабстві або в підневільному стані, захищати від позбавлення волі на підставі невиплати боргу, свободи від ретроактивного застосування положень кри-

мінального законодавства, право на визнання правосуб'єктності і свободи думки, совісті, релігії.

У свою чергу Комітет з прав людини ООН у своєму Загальному коментарі № 24 (1994 р.) звернув увагу, що «держава не може резервувати за собою право займатися рабством, здійснювати катування, піддавати людей жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню, свавільно позбавляти людей життя, заарештовувати і затримувати людей у свавільному порядку, заперечувати свободу думки, совісті і релігії, вважати людину винною до тих пір, поки її вина не буде доведена судом, страчувати вагітних жінок або дітей, дозволяти пропаганду національної, расової або релігійної ненависті, заперечувати за людьми шлюбного віку право на вступ до шлюбу або заперечувати за меншинами право користуватися своєю власною культурою, сповідувати свою релігію або використовувати свою мову» [4].

Пропонуємо розглянути практичний аспект застосування ст. 2 Конвенції. У рішенні «Varnava й інші проти Туреччини» суд зазначив, що ст. 2 має тлумачитись у світлі міжнародно-правових норм, зокрема, норм міжнародного гуманітарного права, які відіграють незамінну і загально визнану роль у зменшенні варварства і негуманності воєнних конфліктів. У зоні міжнародного конфлікту держави-учасниці повинні захищати життя тих, хто не залучений чи вже не залучений до військових дій, що вимагає, зокрема, надання медичної допомоги пораненим. Стосовно тих, хто гине в бою або помирає від поранень, зобов'язання надати звітність передбачає, що їхні тіла мають бути належно поховані, а влада має зібрати і поширити інформацію про їх особу і їхню долю, або ж дозволити зробити це таким організаціям як Міжнародний комітет Червоного Хреста [5]. Отже, навіть у випадку міжнародного воєнного конфлікту закріплені у Конвенції гарантії продовжують застосовуватися.

У справі «Турлуєва проти Росії», яка стосувалася зникнення юнака у жовтні

2009 р. (під час подій другої російсько-чеченської війни) після того, як його востаннє бачили у приміщенні підрозділу поліції міста Грозного, суд зафіксував одразу три порушення ст. 2 Конвенції на таких підставах: 1) імовірної смерті чоловіка; 2) нездатності держави захистити життя чоловіка; 3) нездатності держави провести ефективне розслідування зникнення чоловіка [6].

У відомій справі «Кауа проти Туреччини» Суд наголосив, що аргумент уряду щодо неможливості проведення розслідування смерті під час збройного конфлікту не може бути взято до уваги [7]. Суд підкреслив, що «ані велике число озброєних зіткнень, ані значна кількість нещасних випадків не можуть змусити відмовитися від передбаченого ст. 2 обов'язку забезпечити проведення дієвого і незалежного розслідування причин і обставин випадків позбавлення життя в результаті зіткнення зі співробітниками сил безпеки, особливо, коли обставини справи є у багатьох відношеннях неясними».

Окрім того, у справі «Аслаханова та інші проти Росії» від 18.12.2012 р., в якій виступало 16 заявників, Суд визнав, що нерозслідування зникнень осіб, які відбувалися у 1999—2006 рр. на Північному Кавказі, стало систематичною проблемою, для вирішення якої зі сторони Росії не застосовувалося жодного ефективного механізму [8].

Вважаємо, що ці справи є дуже показовими у практиці порушення ст. 2 Конвенції при збройних конфліктах, і тому можуть бути корисними у разі звернень до ЄСПЛ зі скаргами на дії Росії щодо України.

Порушення ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню» — вказується у ст. 3 ЄКПЛ. Таке ж положення міститься і в згаданому раніше Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1973 р. Згідно з положеннями Конвенції проти

катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1998 р., кожна держава вживає ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання актам катувань на будь-якій території під її юрисдикцією. Жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань.

Протоколом 6 до Конвенції забороняється смертна кара, а у Протоколі 13 вказується, що не може бути жодних відступів від цього положення. Незважаючи на цю заборону, відомі та офіційно зафіксовані в доповіді Управління верховного комісара ООН з прав людини випадки на території непідконтрольного формування ДНР постановлення «вироки» із покаранням у виді смертної кари. Не можна поки що точно сказати, чи були ці «смертні» вирoki виконані, але сам факт повідомлення особі про те, що її буде страчено та очікування цього вже є порушенням ст. 3 Конвенції (заборона катування) (справа «Сорінг проти Сполученого Королівства») [10].

Під час досягнення справедливості за концепцією перехідного правосуддя важливим елементом є надання правдивої інформації рідним жертви про фактичні обставини її смерті (право на правду), а зі сторони держави, у свою чергу, проведення ефективного розслідування. Та, на жаль, цей етап є надзвичайно складним та тривалим у реалізації. Зазвичай зовсім не вистачає матеріалів справи, бо злочинна влада ніде не фіксує такі смерті і виходить, що людина зникає безслідно. У Додатковому протоколі I до Женевської конвенції 1949 р. міститься обов'язок сторін у збройному конфлікті вести пошук осіб, зниклих безвісти. Комітет з прав людини ООН прямо визнав, що з урахуванням тих страждань і потрясінь, які переживають члени сімей жертв насильницьких зникнень, вони мають право на встановлення правди, що впливає з їхнього права не

бути підданим тортурам і жорстокому поводженню.

Так, у справі Ег та інші проти Туреччини Суд постановив порушення ст. 3 Конвенції, що полягало у заподіянні моральних страждань заявникам — родичам зниклої особи [11]. Та, на нашу думку, важливо зазначити, що у цій же справі Суд також вказав, що заявники не можуть піддаватися критиці за те, що чекали 9 років перед подачею заявки в ЄСПЛ, оскільки відбувалося розслідування і з їх сторони було зроблено все, щоб допомогти владі.

Порушення ст. 3 Конвенції Суд зафіксував у справі «Ель-Масрі проти Колишньої Югославської Республіки Македонія» про скаргу громадянина Німеччини ліванського походження на те, що він став жертвою таємної операції «видачі злочинця іноземній державі» [12]. Суд визнав твердження заявника доведеними поза всякими розумними сумнівами і постановив, що Колишня Югославська Республіка Македонія була відповідальною за катування і жорстоке поводження. Крім того, хочемо звернути вашу увагу на порушення процесуального аспекту ст. 3, що корелюється зі згаданим вище правом на правду. Суд встановив, що розслідування у цій справі було поверхневим та не може вважатися ефективним. Справа мала велике значення не лише для заявника і його родини, а й для інших потерпілих від схожих злочинів та для суспільства загалом, які мали право знати те, що сталося. Зокрема, застосовувалося поняття «державних таємниць», що, безумовно, перешкоджало пошуку правди.

Окрім того, повертаючись до наших реалій, нещодавно ЄСПЛ прийняв до розгляду скаргу від Олени Завальної, яка два роки перебувала в заручниках у Донецьку та була «засуджена» місцевим судом за шпигунство. Заявниця скаржиться на Росію щодо порушення статей 2 та 3 Конвенції [13]. Рішення, яке прийме ЄСПЛ у цій справі, може стати насправді безцінною практикою для майбутнього процесу перехідного правосуддя в Україні та для практики пору-

шення прав людини під час збройних конфліктів у цілому. Найважливіше питання у цій справі — чи визнає ЄСПЛ винною саме Росію у порушенні прав людини на території самопроголошених ДНР/ЛНР. Отож, можемо з упевненістю сказати, що вирішення цього питання стане окремою проблемою для досягнення справедливості в рамках перехідного правосуддя.

Немає сумнівів, що кожен, хто вчиняв злочини за попереднього режиму, має нести відповідне покарання. І в принципі нормативно-правова база та практика ЄСПЛ є однозначною у питанні визначення держави, відповідальної за порушення прав людини. Згідно з Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 2005 р. 60/147, у випадках грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права держави зобов'язані проводити розслідування, та, за наявності достатніх доказів, зобов'язані надавати судовому переслідуванню осіб, які ймовірно вчинили це правопорушення, а у випадках доведеності вини — карати винних. Окрім того, держави повинні співпрацювати одна з одною та допомагати компетентним міжнародним судовим установам у розслідуванні цих правопорушень [14].

Стаття 1 Конвенції фактично встановлює для держави-члена «презумпцію компетенції», що передбачає презюмування юрисдикції держави на її території. Однак у разі збройної агресії, окупації, воєнних дій, повстань тощо практикою ЄСПЛ вироблений підхід «здійснення ефективного контролю»: коли держава фактично не може реалізовувати контроль над певною своєю територією внаслідок її окупації збройними силами іншої держави, що фактично здійснює контроль на такій території. У такому випадку держава, яка здійснює ефективний контроль, має нести тягар захисту та забезпечувати дотримання прав людини на цій території (справа «Кіпр проти Туреччини») [15]. Важливим є те, що зобов'язання із забезпечення на такій території прав і свобод люди-

ни виникає з самого факту такого контролю і не залежить від того, здійснюється він за допомогою власних збройних сил контролюючої держави або ж через підлеглу місцеву адміністрацію.

Незважаючи на те, що, на перший погляд, правове регулювання та позиція Суду є зрозумілими щодо принципу «ефективного контролю», у разі застосування його щодо України можуть виникнути певні труднощі. Через те, що контроль над територіями Донецької та Луганської областей час від часу змінювався (переходив під контроль України або під контроль бойовиків), це призведе до проблеми встановлення рівня відповідальності. На нашу думку, безумовно, слід розглядати наявність самого факту правопорушення з метою допомогти потерпілій особі відновити її право. Щодо визначення держави, яка у такому випадку буде відповідальною, то це зумовить виникнення чергового невирішеного питання.

Висновки.

Очевидно, період перехідного правосуддя вимагатиме від держави акумулювання всіх можливих сил та ресурсів, а тому ми маємо готуватися до цього вже зараз. Зі слів Луїзи Малліндер (професорка Школи права Королівського університету Белфасту): «Поки триває конфлікт, важко уявити собі майбутній мир та безпеку для всіх громадян, але вже зараз потрібно починати формулювати візію такого майбутнього». У цій роботі ми зробили аналіз порушень статей 2 та 3 Конвенції в умовах збройних конфліктів, застосовуючи практику іноземних держав; з'ясували, що ці статті захищають не просто право на життя людини чи заборону застосовувати до людини будь-які форми катування, а дають змогу, для родичів жертви зокрема, домогтися реалізації права на правду; знайшли механізм у практиці ЄСПЛ, за допомогою якого визначають державу-відповідача за порушення прав людини в умовах збройних дій. Вочевидь, складним, важливим та відкритим до розробки залишається процес документування або інший ефективний механізм фіксування

дій, спрямованих на порушення прав людини задля подальшого притягнення до відповідальності винних та уникнення безкарності.

Все вищенаведене — це зовсім не ви-

рішення питання, це всього лише інструмент удосконалення концепції перехідного правосуддя, який частково може запобігти виникненню небажаних помилок на етапі, коли це вже недопустимо.

Список використаної літератури

1. ЄСПЛ завалили новими скаргами на Україну щодо війни на Донбасі // Європейська правда. 30 січня 2020. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2020/01/30/7105789/> (дата звернення: 15.04.2021).
2. Paige Arthur. How «Transitions» Reshaped Human Rights: A Conceptual History of Transitional Justice // Human Rights Quarterly, Volume 31, May 2009, № 2. URL: <https://www.qub.ac.uk/Research/GRI/mitchell-institute/FileStore/Fileupload,697309,en.pdf> (дата звернення: 15.04.2021).
3. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатівського. Київ: РУМЕС, 2017. С. 592. (дата звернення: 15.04.2021).
4. CCPR General Comment No. 24: Issues Relating to Reservations Made upon Ratification or Accession to the Covenant or the Optional Protocols thereto, or in Relation to Declarations under Article 41 of the Covenant // UN Human Rights Committee (HRC). 4 November 1994, CCPR/C/21/Rev.1/Add.6. URL: <https://www.refworld.org/docid/453883fc11.html> (дата звернення: 15.04.2021).
5. Case of Varnava and Others v. Turkey (Application no. 16064/90): Judgment European Court of Human Rights, 18 September 2009. URL: <https://hudoc.exec.coe.int/eng#%22EXEC%22Collection%22:%22CEC%22,%22EXECAppno%22:%2216064/90%22> (дата звернення: 15.04.2021).
6. Справа «Турлуєва проти Росії» (Заявка № 63638/09): Рішення Європейського суду з прав людини, 20 червня 2013. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rturluyevacase.html> (дата звернення: 15.04.2021).
7. Case of Kaya and Others v. Turkey (Application no. 4451/02): Judgment European Court of Human Rights, 04 October 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-70612%22> (дата звернення: 17.04.2021).
8. Справа «Аслаханова та інші проти Росії» (Заявка № 2944/06): Рішення Європейського суду з прав людини, 18 грудня 2012. URL: <https://www.srji.org/resources/search/184/> (дата звернення: 17.04.2021).
9. Громадські і політичні права: Комітет прав людини. Виклад фактів № 15 (Rev. 1) / ГО «Харківська правозахисна група». Харків, 2019. URL: <http://library.khpg.org/index.php?id=1571129152> (дата звернення: 19.04.2021).
10. Справа «Сорінг проти Сполученого Королівства» (Заявка № 14038/88): Рішення Європейського суду з прав людини, 8 липня 1989. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=407> (дата звернення: 19.04.2021).
11. Case of Er and Others v. Turkey (Application no. 23016/04): Judgment European Court of Human Rights, 31 July 2012. URL: <https://www.conjur.com.br/dl/decisao-corte-europeia-direitos-humanos64.pdf> (дата звернення: 19.04.2021).
12. Справа «Ель-Масрі проти Колишньої Югославської Республіки Македонія» (Заявка № 39630/09): Рішення Європейського суду з прав людини, 13 грудня 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-110887%22> (дата звернення: 19.04.2021).
13. Два роки в заручниках у Донецьку — ЄСПЛ розглядатиме скаргу колишньої бранки бойовиків // Українська Гельсінкська спілка з прав людини. 14 квітня 2021. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/dva-roky-v-zaruchnykakh-u-donetsku-yespl-rozghliadatyeme-skarhu-kolynoi-branky-boyoovyukiv/> (дата звернення: 19.04.2021).
14. General Assembly Resolution 60/147 (Basic Principles And Guidelines On The Right To A Remedy And Reparation For Victims Of Gross Violations Of International Human Rights Law And Serious Violations Of International Humanitarian Law), 16 December 2005. URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_60-147/ga_60-147_ph_e.pdf (дата звернення: 19.04.2021).
15. Справа «Кіпр проти Туреччини» (Заявка № 25781/94): Рішення Європейського суду з прав людини, 10 травня 2001. URL: <https://rm.coe.int/16806b5964> (дата звернення: 19.04.2021).

References

1. ECHR was flooded with the new complaints about the war in Donbas // Yevropeiska pravda. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/01/30/7105789/> [in Ukrainian] (date of the request: 15.04.2021).
2. Paige Arthur. How «Transitions» Reshaped Human Rights: A Conceptual History of Transitional Justice // Human Rights Quarterly, Volume 31, May 2009, № 2. URL: <https://www.qub.ac.uk/Research/GRI/mitchell-institute/FileStore/Fileupload,697309,en.pdf> (date of the request: 15.04.2021).
3. Basic study of the applying of transitional justice in Ukraine: monograph / red. A. P. Bushchenka, M. M. Hnatovskoho. Kyiv: RUMES, 2017. Pages 592 [in Ukrainian] (date of the request: 15.04.2021).
4. CCPR General Comment No. 24: Issues Relating to Reservations Made upon Ratification or Accession to the Covenant or the Optional Protocols thereto, or in Relation to Declarations under Article 41 of the Covenant // UN Human Rights Committee (HRC). 4 November 1994, CCPR/C/21/Rev.1/Add.6. URL: <https://www.refworld.org/docid/453883fc11.html> (date of the request: 15.04.2021).
5. Case of Varnava and Others v. Turkey (Application no. 16064/90): Judgment European Court of Human Rights, 18 September 2009. URL: <https://hudoc.exec.coe.int/eng#%22EXEC DocumentTypeCollection%22:%22CEC%22,%22EXECApno%22:%2216064/90%22> (date of the request: 15.04.2021).
6. Case of Turluieva v. Russia (Application no. 63638/09): Judgment European Court of Human Rights, 20 June 2013. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rturluyevacase.html> [in Russian] (date of the request: 15.04.2021).
7. Case of Kaya and Others v. Turkey (Application no. 4451/02): Judgment European Court of Human Rights, 04 October 2005. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-70612%22> (date of the request: 17.04.2021).
8. Case of Aslakhanova and others v. Russia (Application no. 2944/06): Judgment European Court of Human Rights, 18 December 2012. URL: <https://www.srji.org/resources/search/184/> [in Russian] (date of the request: 17.04.2021).
9. Civil and political rights: Human Rights Committee. Statement of circumstances. № 15 (Rev. 1) / Public Organization «Kharkiv Human Rights Group». Kharkiv, 2019. URL: <http://library.khpg.org/index.php?id=1571129152> [in Ukrainian] (date of the request: 19.04.2021).
10. Case Soering v. the United Kingdom (Application no. 14038/88): Judgment European Court of Human Rights, 8 July 1989. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIIdx=407> [in Ukrainian] (date of the request: 19.04.2021).
11. Case of Er and Others v. Turkey (Application no. 23016/04): Judgment European Court of Human Rights, 31 July 2012. URL: <https://www.conjur.com.br/dl/decisao-corte-europeia-direitos-humanos64.pdf> (date of the request: 19.04.2021).
12. Case El-Masri v. Former Yugoslav Republic of Macedonia (Application no. 39630/09): Judgment European Court of Human Rights, 13 December 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-110887%22> (date of the request: 19.04.2021).
13. Two years is being in hostage in Donetsk — ECtHR will consider a complaint of former prisoner of militants // Ukrainian Helsinki Human Rights Union. 14 April 2021. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/dva-roky-v-zaruchnykakh-u-donetsku-yespl-rozghliadatyeme-ska-rhu-kolyshnoi-branky-boyovykiv/> [in Ukrainian] (date of the request: 19.04.2021).
14. General Assembly Resolution 60/147 (Basic Principles And Guidelines On The Right To A Remedy And Reparation For Victims Of Gross Violations Of International Human Rights Law And Serious Violations Of International Humanitarian Law), 16 December 2005. URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_60-147/ga_60-147_ph_e.pdf (date of the request: 19.04.2021).
15. Case Cyprus v. Turkey (Application no. 25781/94): European Court of Human Rights, 10 May 2001. URL: <https://rm.coe.int/16806b5964> [in Ukrainian] (date of the request: 19.04.2021).

Мисько Ю. В. Концепція перехідного правосуддя на фоні порушення статей 2 і 3 Європейської конвенції о захисті прав людини і основних свобод.

В статті розглядаються порушення прав людини, передбачені статтями 2 і 3 Європейської конвенції о захисті прав людини і основних свобод 1950 г. (далі — ЕКПЧ), які були здійснені в час воєнних конфліктів, і процес воста-

новления нарушенных прав в период переходного правосудия. Переходное правосудие — это комплекс специальных мероприятий, направленных на установление мира после вооруженного конфликта, демократии после авторитаризма. Нарушение прав человека на неподконтрольных Украине территориях происходит каждый день. И уже сейчас государству следует готовиться к восстановлению прав человека после завершения войны, учитывая механизмы восстановления правосудия в других странах и анализируя практику Европейского суда по правам человека (далее — ЕСПЧ) о нарушении прав человека во время вооруженных конфликтов. В частности, в статье рассматриваются дела против России, Турции, бывшей югославской Республики Македония, которые могут быть релевантными для Украины.

Ключевые слова: правосудие переходного периода, право на жизнь, запрет применения пыток, Европейский суд по правам человека, Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод.

Misko Yu. V. The concept of transitional justice in a context of a breach of articles 2 and 3 of the European convention on human rights.

This article examines violations and crimes against human rights committed during the period of transitional justice. This topic is extremely actual for Ukraine today, thus it provokes countless discussions. Transitional justice is a complex of special measures towards reaching peace after armed conflict, reaching democracy after authoritarianism. The main aim of this conception is fairness. The last one must be established in relation to the victims of violations of human rights, in particular, the right to life and prohibition of torture. The family of the victim, for its part, has the right to know what really happened and demand reparation for the moral suffering. In fact, the human rights violation occurs in the temporarily ungoverned territories of Ukraine every day. In case the state has no opportunity to exercise effective control over the entire territory of our country and ensure all the rights set forth in the European convention on human rights for its citizens fully, after the war the state has a duty to restore valuable human rights such as the right to life and the prohibition of torture. Consequently, it is necessary to be getting ready for this period immediately. We should take into account the mechanisms of restoring justice in other countries as well as analyse the jurisprudence of the European Court of Human Rights relating to human rights violation during armed conflicts. In particular, this article explores the proceedings against Russia, Turkey, former Yugoslav Republic of Macedonia that may be relevant for Ukraine. Obviously, for bringing the perpetrators to justice and in order to avoid impunity, a process of documentation or another effective instrument for recording the acts against human rights stays complicated, major and open for further development.

Key words: transitional justice, right to life, prohibition of torture, European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights.